

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio

Wal, T.B.D. van der

Citation

Wal, T. B. D. van der. (2019, February 12). *Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio*. Meijers-reeks. Boom Juridisch. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/68751>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/68751>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/68751> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wal, T.B.D. van der

Title: Nemo condicit rem suam: over de samenloop tussen de rei vindicatio en de condictio

Issue Date: 2019-02-12

§ 6.1 BEGRIPSBEPALING

Naar huidig Nederlands recht staat het vast dat de *rei vindicatio* kan samenlopen met de vordering uit onverschuldigde betaling. Als de solvent zonder rechtsgrond een zaak heeft geleverd, bewerkstelligt het causale stelsel van eigendomsoverdracht dat deze zaak niet in eigendom overgaat. Afgezien van de zakelijke *rei vindicatio*, komt aan de solvent ook een persoonlijke aanspraak uit onverschuldigde betaling toe. Het vorderingsrecht van de solvent kan daarom zowel op de *rei vindicatio* als op de vordering uit onverschuldigde betaling worden gebaseerd, zij het dat de eiser, naar de beginselen van het huidige procesrecht, geen keuze hoeft te maken tussen beide rechtsgronden. De eiser dient slechts voldoende feiten te stellen, en bij betwisting te bewijzen, op grond waarvan zijn vordering op één van beide rechtsgronden tot een veroordeling kan leiden, en het is vervolgens aan de civiele rechter om de rechtsgronden ambtshalve aan te vullen.

Vanuit historisch perspectief is de vanzelfsprekendheid waarmee de samenloop tussen de *rei vindicatio* en de vordering uit onverschuldigde betaling naar huidig recht wordt aanvaard, opmerkelijk. Op grond van de beginselen van het Romeinse recht kon immers, met een even grote vanzelfsprekendheid, worden aangenomen dat deze samenloop principieel was uitgesloten. De reden hiervan was gelegen in het feit dat de eiser in de *rei vindicatio* stelde eigenaar te zijn, terwijl de eiser in de *condictio*, de voorloper van de vordering uit onverschuldigde betaling, stelde dat de gedaagde verplicht was om een zaak in eigendom over te dragen. Beide vorderingen stonden daarmee in een elkaar uitsluitende verhouding. Wanneer de solvent bijvoorbeeld een pupil was die de betaling had verricht zonder de vereiste toestemming van zijn voogd, deed zich geen eigendomsoverdracht voor. De munten konden, zolang ze bij de accipiënt voorhanden waren, worden gerevindiceerd. Pas nadat de munten waren 'geconsumeerd,' bijvoorbeeld omdat de accipiënt ze te goeder trouw voor een nieuwe betaling had gebruikt, en de eigendom van de munten dientengevolge voor de pupil verloren was gegaan, nam de *condictio* de plaats in van de *rei vindicatio*. De accipiënt was op grond van de *condictio* verplicht een gelijke hoeveelheid munten aan de solvent in eigendom over te dragen. De wederzijds uitsluitende verhouding tussen *rei vindicatio* en de *condictio* wordt door Ulpianus in D. 12,6,29 aldus weergegeven: 'Et si quidem exstant nummi, vindicabuntur, consumptis vero condictio locum habebit.' – 'En als de munten bestaan, kunnen zij worden gerevindiceerd, wanneer zij zijn verbruikt is de *condictio* van toepassing.'

Een eigenaar kon een zaak die aan hem in eigendom toebehoorde, dus in principe niet met de *condictio* opeisen. Ulpianus verwoordt dit beginsel in D. 7,9,12 met de gevleugelde woorden: 'Et proditum est neminem rem suam nisi furi condicere posse.' – 'En het is aanvaard dat niemand zijn eigen zaak met de *condictio* kan opeisen, behalve van een dief.' In de beschouwingen die in het Middeleeuwse *ius commune* aan de *condictio* zijn gewijd, is deze uitspraak centraal komen te staan en bondiger weergegeven met de woorden: 'nemo condicit rem suam praeterquam a fure.' – 'Niemand condiceert zijn eigen zaak, behalve van een dief.' Volgens de hoofdregel staat aan de eigenaar die zijn zaak wenst op te eisen een *rei vindicatio*, en niet een *condictio* ter beschikking. Maar op elke regel bestaat een uitzondering. De bestolen eigenaar kon de dief niet alleen aanspreken met de *rei vindicatio*, maar óók met de *condictio*, ondanks het feit dat de dief niet in staat was tot overdracht van de zaak die nog aan de bestolen eigenaar toebehoorde.

In deze studie staat de vraag centraal hoe de *condictio* zich heeft ontwikkeld van een vordering die, in beginsel, aan de *rei vindicatio* was tegengesteld, tot een vordering die, ook in gevallen waarin de gedaagde zich niet aan diefstal schuldig heeft gemaakt, met de *rei vindicatio* kan samenlopen. Ter beantwoording van deze vraag is ten eerste het klassieke Romeinse recht bestudeerd. Vervolgens is de receptie van het Romeinse recht en de totstandkoming van het *ius commune* aan de orde gekomen. Tot slot is de rechtsontwikkeling in Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Nederland behandeld, voorafgaand aan en na de invoering van de nationale codificaties.

§ 6.2 GESCHIEDENIS VAN DE REI VINDICATIO EN DE CONDICTIO

§ 6.2.1 Romeins recht

In het kader van het klassieke Romeinse recht is de aandacht in het bijzonder uitgegaan naar de diefstal-uitzondering. Het voordeel voor de bestolen eigenaar om zijn zaak niet alleen te kunnen revindiceren, maar de dief ook met de *condictio* te kunnen aanspreken, bleek vooral te zijn gelegen in de situatie waarin onduidelijkheid bestond over de vraag of de zaak nog bij de dief voorhanden was, dan wel aan een derde was doorgeleverd of was tenietgegaan. De bestolen eigenaar kon de dief, en zijn erfgenamen, aanspreken op grond van de *condictio*, zonder dat hij eerst op grond van een *actio ad exhibendum* moest procederen – een actie 'ter productie' van de gestolen zaak, waarmee kon worden vastgesteld of de dief bezitter was van de zaak, en zo met de *rei vindicatio* kon worden aangesproken.

De *rei vindicatio* en de *condictio* waren beide zaaksvervolgende, ofwel reïpersecutoire, acties; zij strekten tot vergoeding van de waarde van de zaak. De wijze waarop deze waarde in beide acties werd bepaald, was evenwel verschillend. Waar de rechter bij de *condictio* de objectieve waarde diende vast te stellen die de zaak op het moment van de procesovereenkomst (*litis contestatio*) had gehad (*quanti ea res est*), werd de eiser in de *rei vindicatio*,

wanneer de rechter in een tussenvonnis (*pronuntiatio*) het recht van de eiser bewezen had verklaard, toegelaten tot het doen van een schattingseed (*iusiurandum in litem*) waarin hij kon vaststellen wat de zaak hem waard was. Ook bij de *condictio furtiva* kwam een waardestijging van de gestolen zaak die zich na de diefstal had voorgedaan – in de Digesten wordt het voorbeeld genoemd van de gestolen slaaf die als erfgenaam was benoemd in een opengevallen nalatenschap – voor vergoeding in aanmerking. In het algemeen kan daarom niet worden gezegd welke actie voor de eiser het voordeligst zal zijn geweest.

De *rei vindicatio* en de *condictio* hadden beide weliswaar hetzelfde reïpersecutoire doel (*idem corpus; id ipsum de quo agitur*), maar hadden een verschillende grondslag (*causa petendi; causa proxima actionis*), te weten het eigendomsrecht van de eiser in de *rei vindicatio*, en de schuld van de gedaagde in de *condictio*. Wanneer de eiser één van beide acties had ingesteld, kwam de grondslag van de andere actie niet automatisch te vervallen. Vanwege het feit dat beide actie niet op ‘dezelfde zaak’ (*eadem res*) betrekking hadden deed zich, anders gezegd, geen directe procesconsumptie voor. Weliswaar vervielen beide acties wanneer de bestolen eigenaar de zaak zélf weer had teruggekregen, maar gezien het feit dat een actie slechts uitmondde in een veroordeling in geld (de *condemnatio pecuniaria*), zou de eiser, in beginsel, achtereenvolgens op grond van beide acties een veroordelend vonnis hebben kunnen verkrijgen, waardoor hij zich ten koste van de accipiënt zou hebben kunnen verrijken. Hoe kon men voorkomen dat de eiser tweemaal een vergoeding voor dezelfde zaak kon ontvangen? Pomponius leert in D. 47,2,9,1 dat zich op *indirecte* wijze toch procesconsumptie kon voordoen. Nu de *rei vindicatio* een arbitraire actie (*actio arbitraria*) was, kon de rechter het bevel aan de gedaagde tot restitutie van de zaak (*iussum de restituendo*) aan nadere voorwaarden verbinden. Pomponius stelt dat wanneer de eiser in de *rei vindicatio* nog een *condictio* tot zijn beschikking had, het tot de ambtsplicht (*officium iudicis*) van de rechter behoorde om slechts dán een bevel tot restitutie uit te spreken wanneer de eiser toezegde niet alsnog op grond van de *condictio* te zullen procederen. Wanneer de eiser reeds voordien een *condictio* had ingesteld, diende de rechter de voorwaarde te stellen dat de eiser het bedrag dat hij in deze *condictio* had verkregen, zou restitueren.

De uitzondering voor diefstal werd niet zeer strikt geïnterpreteerd zodat in enkele gevallen een *condictio* aan een eigenaar toekwam tegen een gedaagde die zich strikt genomen niet aan het delict diefstal (*furtum*) schuldig had gemaakt. Daarnaast was er één geval waarin in het klassieke Romeinse recht een uitzondering werd aanvaard op de regel dat de *condictio* principieel op eigendomsoverdracht was gericht. Paulus bespreekt in D. 12,6,15,1 het geval dat een solvent de zaak van iemand anders voor een onverschuldigde betaling had gebruikt. Deze onverschuldigde betaling was niet door een eigenaar verricht – wij zouden aan een bruiklener kunnen denken – en had daarom niet geleid tot eigendomsoverdracht van de onverschuldigd betaalde zaak. Ook de *condictio* was daarom niet, zoals normaal gesproken het geval was, op eigendomsoverdracht gericht. Toch stelt Paulus stelt dat ook aan

deze solvent een *condictio indebiti* toekomt. De beschikbaarheid van de *condictio* leidde zo tot samenloop met de *rei vindicatio* die nog aan de uitlener ter beschikking zal hebben gestaan. In het algemeen stelt Paulus dat een solvent die het *bezit* van een zaak heeft verschaft in de verkeerde veronderstelling dit verschuldigd te zijn, dit *bezit* zal kunnen condiceren. Men spreekt in dit geval van de *condictio possessionis*.

§ 6.2.2 *Ius commune*

In het *ius commune* is de hoofdregel dat de *condictio* op eigendomsoverdracht is gericht, gehandhaafd. In de Accursische glosse is deze opvatting zelfs ten grondslag gelegd aan de stelling dat ook een putatieve titel een *iusta causa* kon opleveren op grond waarvan eigendom kon overgaan. Het betoog van de Accursische glosse luidt dat als eigendom niet op grond van een putatieve titel zou overgaan, de tradent de onverschuldigd betaalde zaak met de *rei vindicatio* zou kunnen opeisen, en aan de titel in de Digesten over de *condictio indebiti* geen behoefte zou bestaan. Dit betoog van de glosse staat aan de basis van de theorie dat eigendom door levering overgaat wanneer partijen de wil hebben om met de levering eigendom te doen overgaan.

Op deze hoofdregel zijn in het *ius commune* evenwel belangrijke uitzonderingen aanvaard. De regel van Ulpianus dat niemand zijn eigen zaak kan condiceren, behalve van een dief, werd in de Accursische glosse zó geïnterpreteerd dat niemand de *eigendom* van zijn eigen zaak kan condiceren, behalve van een dief. Deze interpretatie maakte het mogelijk dat een eiser wel het *bezit* van zijn eigen zaak kon condiceren, ook wanneer er geen sprake was van diefstal. *Possessio est res*, zo merkt Accursius immers op: ook het bezit van een zaak is een vermogensrecht dat gecondiceerd kan worden. De regel van Ulpianus wordt daarmee op zo'n wijze geduid dat niemand met de *condictio* kan vorderen dat hem een goederenrechtelijke positie – die van bezitter, of die van eigenaar – wordt verschaft die hij reeds heeft. Als gevolg van de ontwikkeling in het *ius commune* werd de nadruk gelegd op de tekst waarin Paulus de *condictio possessionis* toekent, waardoor de *condictio* niet meer uitsluitend eigendomsoverdracht beoogt, maar óók op bezitsverschaffing kan zijn gericht. De Middeleeuwse juristen waren echter gebonden aan de teksten van het Corpus Iuris waaruit blijkt dat niemand zijn eigen zaak kan condiceren, behalve in geval van diefstal. De uitzondering van de *condictio* tegen de dief was zó duidelijk overgeleverd dat daaraan wel een bepaalde waarde moest worden gehecht. Bartolus interpreteert de regel dat niemand zijn eigen zaak kan condiceren, behalve van een dief, daarom zo dat dit het enige geval was waarin de eiser in de *condictio* een *beroep* deed op zijn eigendomsrecht. Het bijzondere karakter van de *condictio* tegen de dief is bij Bartolus dus niet langer gelegen in het feit dat de eiser met de *condictio* bij uitzondering geen eigendomsoverdracht vordert, maar in het feit dat een *eigenaar* condiceert.

Het *ius commune* bevat hiermee twee tegenstrijdige beginselen. Volgens het eerste beginsel was de *condictio* principieel op eigendomsoverdracht gericht; dit beginsel werd ten grondslag gelegd aan de invulling van het *iusta causa*-vereiste. Volgens het tweede beginsel was het, op grond van de *condictio possessionis*, voor een eiser mogelijk het bezit van een zaak te condiceren. Afhankelijk van de vraag welk beginsel men als leidend aanvaardt, is samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio* mogelijk. Hoewel Bartolus nog vasthoudt aan de onmogelijkheid van deze samenloop, beschouwt Paulus de Castro deze samenloop, vanuit een oogpunt van bewijslast van de eiser, als wenselijk.

§ 6.2.3 Duits en Zwitsers recht

In het Duitse en Zwitserse recht zijn de effecten van beide tegenstrijdige beginselen in het *ius commune* zichtbaar. Aan de ene kant leeft het argument van de glosse 'Iusta causa,' dankzij het betoog van Savigny, in Duitsland voort in de aanvaarding van het 'Abstraktionsprinzip.' Aan de andere kant is de *condictio*, dankzij de interventie van Bruns, in het Duitse recht niet meer per definitie op eigendomsoverdracht gericht. In het Duitse recht is immers aanvaard dat het bezit van een zaak een zelfstandige vermogenswaarde vertegenwoordigt, die met de *condictio possessionis* moet kunnen worden opgeëist. Hiermee is de basis gelegd voor de mogelijkheid dat de *rei vindicatio* met de *condictio* kan samenlopen. De solvent zal, vanwege het abstracte stelsel, in de regel niet meer de beschikking hebben over de *rei vindicatio*, en zal op de *condictio* zijn aangewezen. Het verrijktingsrecht neemt in het Duitse recht daarom een belangrijker plaats in dan in het Nederlandse recht. Toch kunnen zich gevallen voordoen waarin niet alleen de verbintenisrechtelijke titel, maar ook de zakelijke overeenkomst nietig is. In dat geval kan toch sprake zijn van samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio*, zij het in beperktere mate dan in een systeem waarin een causaal stelsel van eigendomsoverdracht geldt. Aan de gevolgen van deze samenloop wordt in het Duitse recht, onder de noemer van de 'Eigentümer-Besitzer-Verhältnis,' aandacht besteed.

Het Zwitserse recht vormt, ondanks een ontwikkelingsgeschiedenis die nauw met het Duitse recht is verbonden, het spiegelbeeld van het Duitse recht. In het Zwitserse recht is immers het causale stelsel van eigendomsoverdracht aanvaard. Gezien het feit dat de *condictio possessionis* ook in Zwitserland is erkend, zou men verwachten dat zich, op nog ruimere schaal dan in Duitsland, samenloop kan voordoen tussen de *rei vindicatio* en de *condictio*. Maar paradoxaal genoeg is deze samenloop juist in het Zwitserse recht, door de aanvaarding van een beginsel van subsidiariteit, beperkt. Samenloop zal zich daarom alleen voordoen in het geval de *rei vindicatio* en de *condictio* aan verschillende partijen ter beschikking staan; hierbij wordt in het bijzonder gedacht aan de situatie die ook aan de tekst van Paulus ten grondslag lag.

§ 6.2.4 Frans en Nederlands recht

In tegenstelling tot het Zwitserse recht heeft aanvaarding van het causale stelsel in het Franse recht wél geleid tot de situatie dat de solvent die eigenaar is gebleven van de onverschuldigd betaalde zaak, ook de beschikking heeft over de *condictio*. In de Franse Code civil is, in navolging van Domat, de leer aanvaard dat eigendom overgaat op grond van een enkele verbintenis, ‘par l’effet des obligations,’ zonder dat een afzonderlijke leveringshandeling is vereist. Volgens de leer van Domat verkrijgt degene die een onverschuldigde betaling in ontvangst heeft genomen geen enkel recht op de onverschuldigd betaalde zaak (‘aucun droit’). Ondanks het feit dat de solvent eigenaar is gebleven, kent Domat aan hem de *condictio* toe om restitutie van de onverschuldigd betaalde zaak te vorderen. Hiermee is de basis gelegd voor de samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio* die zich in het Franse en het Nederlandse recht voordoet. Het Franse (verrijkings)recht is in belangrijke mate beïnvloed door de leer van Pothier. Pothier stelt, in overeenstemming met het gemene recht, dat voor eigendomsoverdracht een levering is vereist en een subjectief titelvereiste geldt. Hoewel deze leer niet in de Code civil is opgenomen, blijkt de blijvende invloed van Pothier in de situatie dat een accipiënt een onverschuldigd betaalde zaak aan een derde heeft doorgeleverd. In sommige handboeken, zoals dat van Aubry en Rau, wordt de actie die aan de solvent ter beschikking staat tegen een derde-verkrijger – wanneer deze derde verkrijger niet bijvoorbeeld op grond van verjaring zelf eigenaar is geworden – niet als een *rei vindicatio* gezien, maar als een ‘action en répétition de l’indu.’ De toekenning van een *condictio* en niet van een *rei vindicatio* impliceert dat de eigendom, in overeenstemming met de leer van Pothier, wél op de accipiënt was overgegaan. Pothier zelf sprak overigens van een *actio utilis in rem*, een op de zaak toegesneden zakelijke actie, maar ook deze actie vooronderstelt, door haar fictieve karakter, dat de solvent door de onverschuldigde betaling de eigendom heeft verloren.

In Nederland is onder het Oud Burgerlijk Wetboek, in overeenstemming met het Franse recht, een causaal stelsel van eigendomsoverdracht aanvaard. Uit de beschouwingen van Diephuis blijkt dat de solvent naast de *rei vindicatio* de beschikking heeft over de *condictio*. De herintroductie van het leveringsvereiste blijkt hier geen verandering in te hebben gebracht. Toch heeft ook het abstracte stelsel opnieuw aanhangers gekregen. Zo heeft onder andere Suijling zijn betoog voor dit abstracte stelsel gebaseerd op het bestaan van de *condictiones* – hetzelfde argument dat in de glosse ten grondslag was gelegd aan de erkenning van de putatieve titel als *iusta causa*. Dit argument is zowel bestreden door Meijers, die nochtans een aanhanger was van het abstracte stelsel, als door Van Oven, die het causale stelsel verdedigde. Meijers bestrijdt het argument van Suijling met de stelling dat de *condictio* niet principieel op eigendomsoverdracht is gericht en noemt hierbij het geval van de niet-beschikkingsbevoegde solvent die een onverschuldigde betaling heeft verricht. Dit is opnieuw het geval waarin ook Paulus de *condictio* voor het bezit van een zaak erkent. Van Oven verdedigt een causaal

stelsel van eigendomsoverdracht, en stelt dat de *condictio* ook in zo'n stelsel belangrijke toepassingen kent. Hij heeft hierbij niet alleen het oog op gevallen waarin de eigendom voor de solvent verloren is gegaan, maar stelt dat ook de solvent die eigenaar van de onverschuldigd betaalde zaak is gebleven, daarnaast de beschikking heeft over de *condictio*. Deze situatie komt, zoals ook Van Oven stelt, overeen met die waarin in het klassieke Romeinse recht zowel de *rei vindicatio* als de *condictio furtiva* aan een eigenaar ter beschikking stonden. De uitzondering was tot hoofdregel verheven.

In de periode voorafgaand aan het ontwerp voor een Nieuw Burgerlijk Wetboek heeft Bregstein de opvatting verdedigd dat de *condictio* een toepassing zou zijn van de vordering uit ongerechtvaardigde verrijking. Bregstein beschouwt de *rei vindicatio* en de *condictio* hierbij als twee acties die elkaar uitsluiten. Hoewel de leer van Bregstein veel aanhang heeft gevonden, is de gevolgtrekking dat samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio* is uitgesloten, niet steeds overgenomen. Zo heeft de Hoge Raad in 1953 in het arrest *Beheersinstituut/Van Egmond* weliswaar de verrijkingsgrondslag van de *condictio* aanvaard, maar dit beginsel zo geformuleerd dat de gedaagde zou worden verrijkt, als hij niet op grond van de *condictio* zou kunnen worden aangesproken. De *condictio* diende hier dus ter *voorkoming* van een ongerechtvaardigde verrijking. Dit hield in dat ook de accipiënt die in het bezit van een onverschuldigd betaalde zaak was gekomen, maar er nog geen eigenaar van was geworden, aansprakelijk zou kunnen worden gesteld op grond van de *condictio*. De Hoge Raad heeft de *rei vindicatio* en de *condictio* dus, anders dan Bregstein, niet beschouwd als twee elkaar uitsluitende vorderingen.

Bij het ontwerp van het Nieuw Burgerlijk Wetboek speelde de leer van Bregstein aanvankelijk een belangrijke rol, maar nadat het Driemanschap het werk op zich had genomen, werd de samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio* niet slechts als een logisch, maar ook als een wenselijk gevolg van het causale stelsel van eigendomsoverdracht beschouwd. Aan deze opvatting legde het Driemanschap het argument ten grondslag dat reeds door Paulus de Castro naar voren was gebracht, te weten dat de *condictio* een bewijsrechtelijk voordeel zou bieden ten opzichte van de *rei vindicatio*. Naar maatstaven van het huidige bewijsrecht kan evenwel worden betwijfeld of dit voordeel nog steeds bestaat. Het wettelijk vermoeden op grond waarvan de bezitter als eigenaar wordt aangemerkt, kan door de eiser immers zodanig worden weerlegd 'dat de bezitter zijn gepretendeerde eigendomsrecht nader zal hebben te bewijzen.' Wanneer de solvent het bewijs levert dat hij de zaak onverschuldigd aan de accipiënt heeft geleverd, zal hij hiermee zowel het wettelijk vermoeden ten gunste van de gedaagde hebben ontkracht als hebben bewezen dat hij voorheen zelf bezitter was. Ook aan de solvent als voormalig bezitter komt een beroep toe op het wettelijk vermoeden dat hij eigenaar was op het moment dat hij het bezit had. Het is vervolgens aan de accipiënt om deze eigendoms-presumptie van de solvent te ontcrachten. De bewijslast van de *rei vindicatio* zal in de praktijk dus niet zwaarder uitvallen dan de bewijslast van de *condictio*.

§ 6.3 SLOT

In het Romeinse recht was de *condictio* in beginsel op eigendomsoverdracht gericht. Alleen in die gevallen waarin de *condictio* níet op eigendomsoverdracht was gericht – bij de *condictio furtiva* en de *condictio possessionis* – kon zich samenloop met de *rei vindicatio* voordoen. In het *ius commune* bleef een ongemakkelijke tegenstelling bestaan tussen enerzijds handhaving van de hoofdregel en anderzijds een ruime toepassing van de *condictio possessionis*. Sinds het *ius commune* is de hoofdregel dat de *condictio* op eigendomsoverdracht is gericht aan de basis gelegd van het betoog dat eigendom ook op grond van een putatieve titel kan overgaan. Dit betoog kan evenwel worden bestreden en het is onder vigeur van het Oud Burgerlijk Wetboek dan ook afgewezen: aan de artikelen over de vordering uit onverschuldigde betaling dient geen betekenis toe te komen bij de beantwoording van de vraag naar de eisen van eigendomsoverdracht. Inderdaad bestaat er geen dwingend verband tussen enerzijds het karakter van de *condictio* als een al dan niet op eigendomsoverdracht gerichte vordering en anderzijds de vraag of onder de *iusta causa* van eigendomsoverdracht al dan niet een titel dient te worden verstaan die obligatoir rechtsgeldig is. Toch kan het argument van de glosse worden omgedraaid, in die zin dat aanvaarding van een causaal stelsel van eigendomsoverdracht ertoe noopt de *condictio* op te vatten als een vordering die níet per definitie op eigendomsoverdracht is gericht. De solvent die een onverschuldigde betaling heeft verricht is in beginsel eigenaar gebleven van de onverschuldigd betaalde zaak, zodat hij kan revindiceren. Daarnaast zal hij behoefte hebben aan de beschikbaarheid van een *condictio* tegen de accipiënt van de betaling, zonder dat deze accipiënt het verweer kan voeren dat de solvent de zaak onder hem, of onder een derde, had moeten revindiceren. In het afsnijden van dit verweer, en niet zozeer in het vermeende bewijsrechtelijke voordeel van de *condictio* ten opzichte van de *rei vindicatio*, is het belang gelegen van de samenloop tussen de *rei vindicatio* en de *condictio* in een causaal stelsel. De solvent die een onverschuldigde betaling heeft verricht, bevindt zich daarmee in de positie van de bestolen eigenaar in het Romeinse recht. Hij heeft zowel de beschikking over de *rei vindicatio* tegen de bezitter van de onverschuldigd betaalde zaak als over de *condictio* tegen de accipiënt.